

Fəthi MƏHBUB
AMK-nin dissertantı

ƏLİ SƏLİMİNİN MAHNI YARADICILIĞI

Xülasə: Məqalə bəstəkar Əli Səliminin həyat və yaradıcılığından bəhs edir. Mətnə “Ayrılıq”, “Sizə salam gətirmişəm”, “Dil açdı Vətən” mahnılarının notları da əlavə edilmişdir.

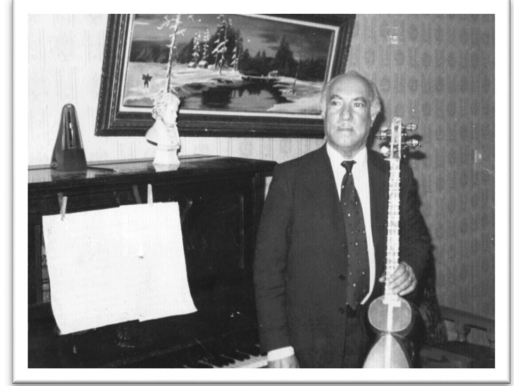
Açar sözlər: mahnı, muğam, məqam, Əli Səlimi

Azərbaycanın görkəmli bəstəkarı Əli Səlimi 1922-ci ildə Bakı şəhərində dünyaya göz açıb. Onun valideynləri Ərdəbil şəhərindən (Mehmandust kəndindən) Bakıya köçüb. Əli Səlimi tar məktəbini xalq artisti, görkəmli tarzən Əhməd Bakıxanovun sinfində bitirib. XX əsrin 30-cu illərinin əvvəlində Əhməd Bakıxanov bu istedadlı şagirdinin yolunu Azərbaycanın orkestr və ansambllarına istiqamətləndirdi. 1938-ci ildə Əli Səliminin atası (eləcə də tarzən, Tehran radiosunun solisti Adil Axundzadə və Tehranın məşhur xanəndəsi Mustafa Payan) məcburiyyət qarşısında İrana köçməli oldular. 1940-cı illərin əvvəllərində Tehranda Əli Səliminin xalq çalğı alətləri orkestri təşkil etməsinə, mahnılabəstələməsinə, həmin mahnıların efirdə səsləndirməsinə dövlət səviyyəsində şərait yaradılmışdı. Yeni yaradılmış orkestrin repertuarı bütün İran ərazisində sevilir, hər yerdə, toyda-düyündə Əli Səliminin mahnıları səslənirdi. Ölkədə fars dili hakim olduğundan rəsmi yerlərdə Azərbaycanca danışmaq yasaq edilmişdi. Ancaq Əli Səliminin bəstələdiyi mahnıların əksəriyyəti vətənpərvər ruhda yazıldığından millətdən asılı olmayaraq hər bir müğənni onları Azərbaycan dilində ifa edirdi və buna heç bir qadağa da yox idi. Beləcə, İranda Əli Səliminin şöhrəti gündə gündən artırdı. Hər yerdə onu böyük sevgi ilə qarşılayırdılar.

Əli Səlimiyə şöhrət gətirən əsərlərinin başında “Ayrılıq” mahnısı durur. Şair Fərhad İbrahimi 1956-cı ildə Əli Səlimidən vətən nisgili “Ayrılıq” şeirinə mahnı bəstələməsinə xahiş edir. Əli Səlimi də bir qədər düşündükdən sonra razılaşıb və beləliklə hamının dilində əzbərə çevrilən o məşhur “Ayrılıq” mahnısı yaranır. Onların birgə ərsəyə gətirdikləri mahnılar ilk dəfə ifa olunduqdan sonra qısa müddətdə dillər əzbəri olurdu.

“Ayrılıq” mahnısının ilk ifaçısı Əli Səliminin xanımı Fatimə Qənnadi olub. Lakin mahnıda siyasi motivlər olduğundan və senzura nəzarətindən keçmədiyindən onu efirdə səsləndirməyə icazə verilmir. Dostlarının təkidi və xahişi ilə Əli Səlimi Fərhad İbrahimiyə həmin musiqi üçün yeni mətn yazdırır. Yeni mətnə xalqın parçalanmasından deyil, sevgililərin ayrılığından söz açılır. Lakin musiqi əvvəlki ahəngdə qaldığından özünün yanıqlı, naləli və kövrəkliyini saxlayır. Beləliklə yeni mətnli “Ayrılıq” mahnısı 1958-ci ildə ilk dəfə Tehran radiosu ilə səsləndirilir.

1961-ci ilin sonu və 1962-ci ilin əvvəllərində Rəşid Behbudovun İran səfəri yaddaqalan, maraqlı hadisələrlə zəngin idi. Belə hadisələrdən biri İranda baş verir. İranda böyük müvəffəqiyyətlə keçən konsertlərdən birindən sonra ölməz bəstəkar Əli Səlimi Rəşid Behbudovu evinə dəvət edir. Dəvəti qəbul edən Rəşid Behbudov bəstəkarın qonağı olur. Maraqlı söhbətlər zamanı Əli Səlimi yenidən bəstələdiyi “Sizə salam gətirmişəm” mahnısını sənətkara göstərir. Rəşid müəllim mahnını çox bəyənir və tezliklə ifa edəcəyinə söz verir. Bəstəkarın həyat yoldaşı Əli Səlimiyə işarə edərək onu yan otağa çağırır. Bir qədər sonra həmin otaqdan xanımın həzin səslə, tarın müşayiəti ilə oxuduğu başqa bir mahnının səsi gəlir. Rəşid elə ilk notlardan bu mahnıya vurulur və onlara

qoşulub zümzümə etməyə başlayır. Mahnı bitdikdən sonra müğənni Əli Səlimidən bunun kimin mahnısı olmasını soruşur. Əli Səlimi bildirir ki, Rəcəb İbrahimi “Ayrılıq” adlı gözəl bir şeir yazmışdı. Mən də bir neçə gün bundan əvvəl həmin şeirə mahnı bəstələdim. Rəşid müəllim bəstəkara irad tutur ki, bəs nəyə görə “Ayrılığı” mənə təklif etmirsən? Əli Səlimi cavabında izah edir ki, qorxuram “Ayrılığı” oxumağa icazə verməsinlər. Sənə də başağrısı olmasın. “Sizə salam gətirmişəm”i oxusan mənə dünyanı vermiş olarsan. Rəşid bəstəkarın da, onun xanımının da kövrəldiyini görüb qətiyyətlə bildirir ki, tezliklə hər iki mahnını mənim ifamda eşidəcəksiniz. Bakıya döndəndən sonra sevimli sənətkar həqiqətən də hər iki mahnını – “Sizə salam gətirmişəm” və “Ayrılıq” mahnılarını ifa edərək lentə yazdırır.

“Ayrılıq” mahnısını eləcə də İranlı digər məşhur müğənnilər – Ququş (Faiqə Atəşin), Dariyus İqbalı (ABŞ), Mənsur Cəfəri Mamağani, Türkiyədə Zəki Müran, Emel Sayın, Bariş Manço (1943-1999), Fətih Kısabarmaq, Müslüm Gursəs, Cavid Çavuşı, Azərbaycanın xalq artistləri Gülağa Məmmədov (1925-1994), Flora Kərimova, İrandan mühacirətə getmiş Yaqub Zurufçu, İngiltərədə Sami Yusif və başqa tanınmış müğənnilər oxuyub. Bu mahnını da ilk dəfə ustad Əli Səliminin həyat yoldaşı Fətimə Qənnadı oxumuş, demək olar ki, İranın əksər konsert salonlarında səsləndirmişdi.

2007-ci il dekabr ayının ortalarında Ərdəbil şəhərində incəsənət mərkəzi tərəfindən tədbir keçirildi. Bu tədbirdə böyük hörmətlə qarşılanan Əli Səliminin bəstələdiyi mahnılar səsləndi. Dekabrın 15-16-da görkəmli bəstəkar Əli Səliminin Ərdəbildə ata-baba yurduna həsr olunmuş ilk Azərbaycan muğam festivalı keçirildi.

Əli Səliminin “Ayrılıq”, “Elkim, günüm, Şövkətim”, “Ceyran sevgilim”, “İntizar”, “Şövkətə alqış”, “Unutma məni”, “Ağlama”, “Açıl səhər”, “Səməd xatirəsi”, “Rəhilə”, “Köçəri”, “Seçim”, “Təbriz”, “Savalan”, “Uzun çəmən”, “Lalə”, “Yaz gəlibdir”, “Səni görəndən bəri” və s. kimi 30-a yaxın ruhu oxşayan mahnıları və müxtəlif filmlərə bəstələdiyi musiqilər Azərbaycan və İran sərhədlərini aşmışdır. Bu mahnıların əksəriyyətinin sözləri Rəcəb İbrahiminin, ilk ifaçısı isə Fətimə Qənnadı, Yədulla Ziyvə, İsmayil Kərimpur və başqa tanınmış müğənnilər olmuşlar. 1964-cü ildə İran radiosunun “Azərbaycan musiqi alətləri orkestri” ləğv edilsə də, Əli Səlimi fəaliyyətini dayandırmamış, bəstəkarlıqla məşğul olmuşdur.

Qeyd edək ki, Əli Səlimi Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqının fəxri üzvü idi.

AYRILIQ

Ustad Əli Səliminin “Ayrılıq” mahnısının ilk ifaçısı böyük musiqi ustadı Rəşid Behbudov olsa da bu mahnını həmçinin dünyaya tanıtdıran, tanınmış müğənni Ququş xanım (Faiqə Atəşin) olmuşdur.

“Ayrılıq” mahnısı 3/4 ölçüdə olmaqla lirik xarakterdədir. Mahnı insanların vətənidən didərgin düşməsindən, aşıqın məşuqından uzaqlaşmasından söz açır. “Ayrılıq” mahnısı Azərbaycan muğamlarının Ərusi (gəlini) adlanan Bayat Şiraz üstündə yazılıb. Bu mahnının sözləri 1957-ci ildə Tehran şəhərində Rəcəb İbrahimi (Fərhad) tərəfindən yazılıb. Rəcəb İbrahimi ilə Əli Səlimi musiqi sənətində ömür boyu birlikdə əməkdaşlıq etmişdilər və 120-dən çox mahnı yazıb bəstələmişdilər.

Sağ tərəfdən: Rəcəb İbrahimi (“Ayrılıq”) mahnısının sözlərini yazan, oturan (Çingiz Sadiqov) və Rəşid Behbudov (İran səfəri, Rəcəb İbrahimi ayrılıq mahnısının sözlərini Rəşid Behbudova təqdim edir.) Tehran - 1973

Fikridən gecələr yata bilmirəm,
Bu fikri başımdan ata bilmirəm,
Neyləyim ki, sənə çata bilmirəm,

Nəqarət
Ayrılıq, ayrılıq, aman ayrılıq,
Hər bir dərdədən olur yaman ayrılıq
Uzundur hicrindən, qara gecələr
Bilmirəm, mən gedim, hara gecələr,
Vurubdur qəlbimə yara gecələr,
Nəqarət Yadıma düşəndə ala gözlərin,
Göydə ulduzlardan allam xəbərin,
Nryləyim kəsibdir məndən nəzərin,

Nəqarət
Ayrılıq dərdini çəkməyən bilməz,
Yardan ayrı düşən göz yaşın si
Deyirlər intizar xəstəsi olməz,

Nəqarət
Necə ki elimdən, ayrı düşəndə,
Sorar bir-birini, görüb biləndə,
Həsərlə sızlayar dayim bu qəmdən

Nəqarət
Olubdur, biganə, yarım yoldaşım
Qəribə, sayılır sevgim, sirdaşım
Bu cavan çağında ağardıb başım

Nəqarət
Məni ağladannan gülüş istərəm
ayrı düşənimlə görüş istərəm
Hasarı yıxmağa yürüş istərəm

Nəqarət
Sevgilik olubdur şəni "fərhadın"
Sevgisi hardadır hanı "fərhadın"
Diyərək çıxacaq camı "fərhadən"
Nəqarət

AYRILIQ

SÖZLƏRİ RƏCƏB İBRAHİMİ

MUSIQI ƏLİ SƏLİMİ

Tempo di vals
music

7
13 *canto*
19
25
31 *music*
37 *canto*
43
49
55
61
68
74
80 *Fine*

"Sizə salam gətirmişəm"

Bu mahnını da görkəmli bəstəkar ustad Əli Səlimi bəstələyib. Sözləri ustad Mahmud Dəstpişundur (Valeh). Mahnıda ustad Vətəninin şəhərlərini, təbiətini və insanların isti məhəbbətini tərənnüm edir. Bu mahnının sözləri 1975- ci ildə ustad tərəfindən yazılıb.

"Sizə salam gətirmişəm" mahnısı Azərbaycanın kiçik muğamlarından olan "Bayatı-kürd" muğamının məqam intonasiyaları əsasında yazılıb. Mahnı $\frac{2}{4}$ ölçüdə olmaqla marş tempindədir. "Sizə salam gətirmişəm" mahnısı "Bayatı-kürd" muğamının mayə (sol) pərdəsindən başlayaraq bütün pərdələrə, xüsusən "Bayat-əcəm" şöbəsinə işarə olunur.

SİZƏ SALAM GƏTİRMİŞƏM

SOZLƏRİ: MOHMUD DOSTFƏS MUSIQI: ƏLİ SƏLİMİ

Maestoso

sə-rin-su-lu bu-laq-lar-dan bu-laq-lar-dan

yaşıl-yarpaq bu-laq-lardan bu-laq-lar

-dan la-la-rəgli ya-naq-lardan

bal-sü-zülün do-daq-lardan sizə-salam sizə-salam

gətir-mi şəm şəm

canto
göy-xəzərin kə-nə-rindən gözəl-odlar di-yə-rindən

Hey

canto
göy-xəzərin kə-nə-rindən

gözəl-odlar di-yə-rindən Hey

sə-və-lənn vu-qa-rından kə-rəg-lünün ni-gə-rindən

sizə-salam sizə-salam gə-tir-mi

şəm

Fine.

Sərin sulu bulaqlardan, bulaqlardan
Yaşıl yarpaq budaqlardan, budaqlardan
Lalə rəngli yanaqlardan bal süzülən dodaqlardan
Sizə salam, sizə salam gətirmişəm
Göy xəzərin kanarından gözəl odlar diyarından hey
Savalanın vüqarından, Kərəg-lünün Nigarından
Sizə salam, sizə salam gətirmişəm

Qoç Nəbinin Həcərindən, Həcərindən
Səttarxanın hünərindən- hünərindən
Dədə Qorqud şəhərindən, anamın qan ürəgindən
Sizə salam, sizə salam gətirmişəm
Qatar-Qatar durnalardan, yaşıl başlı sonalardan Hey
Atalardan-babalardan ağ birçaylı analardan
Sizə salam, sizə salam gətirmişəm.

DİL AÇDI VƏTƏN

“Dil açdı vətən” mahnısı (Sözləri isə Rəcəb İbrahimidir) vətənpərvərlik və vətən sevgisi ilə bağlıdır. Bu mahnı 1985-ci ildə Ərdəbilli xanəndə Bəhəddin Xorasaninin ifasında ustad Əli Səliminin rəhbərlik etdiyi ansamblın müşaiətilə Təbrizdə səslənmişdir. Mahnı segah məqamında yazılıb. 6/8 ölçüsündə olmaqla şən

xarakterlidir. “Dil açdı vətən” mahnısı “segah” muğamının mayəsindən başlayaraq mübərriqə guşəsindən “zabul” pərdələrinin Manəndi-müxalif şöbəsinə işarə olunur.

Yurduma gün doğdu açıldı səhər
Qaranlıq gecədən qalardı əsər
Günəşin şovqilə açıldı vətən
Qunçalandı güllər, bəzəndi çəmən.
Nə gözəldir elim, nə şirindir dilim
Doğma vətənimşən Azərbaycan mənim.
Dil açdı vətən-bəzəni çəmən-bu ana vətən
(Nəqarət)
Doğdu yaz günəşi, burda gül aşdı.
Sevinir hər tərəf, ruhların insan
Xəzan vurmuş bağlar oldu gülüstan
Nə gözəldir elim, nə şirindir dilim
Doğma vətənimşən Azərbaycan mənim

Nəqarət
Bülbül zəncirini qırıb həqiqət
Səadət açdı nəhayət.
Səadət qapısını açdı nəhayət
Ana yurdumuzda açdı bənövşə
Bu gündə güləcəkdir xəlqim həmişə
Nə gözəldir elim, nə şirindir dilim
Doğma vətənimşən əziz İran mənim
Nəqarət

DİL AÇDI VƏTƏN

SOZLƏRİ RƏCƏB İBRAHİMİ MUSIQI ƏLİ SƏLİMİ

Allegro

yur-du-ma-gün doğ-di açıl-di-və

-tən qıranlıq-ge -ca -dən qal-ma-di-

ə-sər gu-na-şin-şöv- qi-lə dil-aç-di-və

-tən qun-ça-lan-di -gül -lir -bə-zə-ndi

-çə-mən nə-gözəl-di -e-lim

nə-şir-in-dir -di -lim nə-gözəl-di -e-lim

-nə-şir-in-dir -di -lim doğ-ma-və-tə- -nim -son

ə-tə-l-ran -mə-nim -dil -lə-til -və-tən

bə-zən-di -çə-mən -bu-a-na -və-tən

-və-tən *fine*

ƏDƏBİYYAT:

1. Kazimi L. Ustad Əli Səliminin mahnılarının məcmuəsi (1-ci cild təsniflər), Ərdəbil ətqiya 2002.
2. Səlimi Ə. Amuzeşe tar Azərbaycanı (Tar məktəbi), Azər puya nəşriyyatı, Bahar -1991.
3. Əli Polad, Mədəniyyətlərin Beşiyi: Təbriz-İstanbul: Novruz, 2015, 864s.
4. Nəcəfzadə A.İ. Musiqi beşiyi, Təbriz. VI fəsil Əli Polad. Mədəniyyətlərin Beşiyi: Təbriz. İstanbul: Novruz-2015. s.579-635.
5. Əli Səliminin həyat yoldaşı Fatimə xanımın video vasitəsilə müsahibəsi.

Фатхи Махбуб
Диссертант АНК

ТВОРЧЕСТВО (ПЕСНИ) АЛИ САЛИМИ**Резюме**

В статье раскрывается краткая характеристик о жизни и творчестве Али Салими, а также представлен нотный материал известных песен композитора.

Ключевые слова: песня, Ключевые слова: мугам, лад, Али Салими, жанр

Fathi Mahboub
Candidate for a degree of ANC

WORK (SONGS) OF ALI SALIMI**Summary**

In the article, the short opens up with descriptions about the life and work of Ali Salimi, and also musical material of well-known songs of composer is presented.

Key words: song, mugham, position, Ali Salimi, genre

Rəyçilər: sənətşünaslıq üzrə elmlər dokturu, AMK-nın professoru Abbasqulu Nəcəfzadə
sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru, professor Rafiq Musazadə